

Úvodní řeč ředitele ABS Ladislava Bukovszkého

Som veľmi rád, že na základe výzvy organizátorov tu dnes môžem stáť pred Vami. Mám na to niekoľko dôvodov a preto som si prijal prosbu pani riaditeľky Gabrielly Jarábikovej a hlavného organizátora, kurátora výstavy Gábor Húshegyiho.

Osobne si myslím, že táto dnešná výstava – Maďari a stalinizmus v Československu – je a bude veľmi významnou udalosťou pre maďarskú menšinu na Slovensku. Po dvadsiatich rokoch pádu totalitného komunistického režimu je to prvý pokus o to, aby sme vizuálne, pomocou trojrozmerných predmetov komplexne priblížili najkrutejšie obdobie, celé päťdesiate roky a začiatok 60 rokov minulého storočia z pohľadu celospoločenských diania a každodenného života Maďarov v Československu.

V oblasti historiografie v nedávnej minulosti vzniklo niekoľko veľmi významných odborných prác, pramenných edícií, ale predsa si myslím, že maďarská menšina pri procese odhaľovania komunistickej minulosti má obrovský deficit. To platí podľa mňa aj pre celú slovenskú spoločnosť. Ešte stále nám nie je jasné, presne aké boli reálne následky totalitného režimu na existenciu maďarskej menšiny. Naďalej je tabuizované, akú úlohu hrali príslušníci maďarskej menšiny na udržanie moci komunistickej strany a za akú cenu. To sú tie najzávažnejšie otázky, na ktoré musíme nájsť odpovede.

Po druhej svetovej vojne maďarská menšina v Československu prežívala najtragickjšie obdobie svojej existencie. Je paradoxné, že k zásadnej zmene v jej spoločenskom postavení došlo po komunistickom prevrate vo februári 1948. Na báze straníckych rozhodnutí postupne boli vydané tie akty, zákony, ktoré mali slúžiť na integrovanie maďarských pracujúcich do budovania ľudovodemokratického štátneho zriadenia. V októbri '48 vznikol zákon, ktorý upravoval nevyriešenú otázku štátneho občianstva Maďarov, koncom novembra sa skončila akcia reslovakizácie, padlo rozhodnutie o menšinových základných školách, vyšlo prvé číslo, vtedy ešte týždenníka ÚJ SZÓ, v decembri bola ukončená výmena obyvateľstva medzi Československom a Maďarskom, v januári 49 bol umožnený návrat deportovaných Maďarov z českého pohraničia, v marci bol založený CSEMADOK, atď. atď.

Nezabudnime na to, že paralelne komunistická moc postupne zrušila všetky tradičné demokratické princípy a nekompromisne porušovala ľudské práva. Február 48 viedol k vybudovaniu komunistickej diktatúry, k absolútnemu monopolu jednej politickej strany.

Tento režim na jednej strane hlásal sociálnu revolúciu a blahobyť ale na druhej strane kruto trestal.

Komunistická strana s pomocou štátnej bezpečnosti najkrutejším spôsobom paralyzovala, fyzicky ničila všetky tzv. protištátne skupiny a osoby, ktoré sa názorovo nestotožňovali s režimom. Štátna moc týmto spôsobom zlikvidovala aktivistov bývalých politických strán, cirkvi, kláštory, rehoľné rády, inteligenciu, roľníkov, živnostníkov atd. Samozrejme tieto retorzie mali negatívny dopad aj na maďarskú menšinu. (monsterproces s Ladislavom Aranyom a spol.)

Od novembra '48 komunistická strana otvorila svoje dvere aj pre straníkov maďarskej národnosti. Týmto krokom sa začala záchrana Maďarov dovedy poznačenej nálepku kolektívnej viny v intenciách proletárskeho internacionalizmu. (Štefan Major, Štefan Fábry, Július Lörincz) Národnostné právne garancie, ktoré väčšinou legislatívne vôbec neboli zakotvené slúžili na zabezpečenie legitimacy komunistickej moci vo sfére školstva, v osvetovej, literárnej, umeleckej činnosti, ba aj v športe a boli riadené zo straníckych centier. Tak nemusíme sa čudovať, že výsledky spoločensko-kultúrneho procesu maďarskej menšiny sú plné znakov socialistického realizmu a šematizmu. Ale na druhej strane však nemôžeme zabudnúť, že od druhej polovice 50-tých rokov minulého storočia vznikla v literatúre a čiastočne i umeleckej tvorbe akási alternatíva, proti oficiálnym trendom. Po poľských a maďarských udalostiach v roku 1956 v spoločnosti sa ozvali aj celkom jasné signály, ktoré spochybnili celý totalitný režim. Samozrejme tieto aktivity boli zo strany štátnej moci paralyzované a brutálne pošliapané. (napr. Sarló)

Pôvodným cieľom tvorcov tejto výstavy bolo, aby v rámci svojich možností sa nám pokúsili poskytnúť globálny obraz o dobe stalinizmu v Československu a o postavení maďarskej menšiny. O tej dobe, keď totalitná moc z núdze a geopolitických záujmov z ideologického hľadiska sa pokúsila zabezpečiť emancipáciu maďarských pracujúcich. Nezabudnime, však na to, že slovenský parlament tento politický systém označil, ako protiprávny a nemorálny, ktorý ublížil svojim občanom a porušoval nie len základné ľudské práva ale i vlastné zákony.

Týmto chcem vyjadriť vďaka organizátorom že sa nebáli čiastočne odľahit zájov našej nedávnej minulosti a prajem Vám poučnú prehliadku výstavy..